

Τι κρύβεται πίσω από τον ευφυή σχεδιασμό; Το παρασκήνιο του ευφυούς σχεδιασμού

Η σύγκρουση ανάμεσα στην επιστήμη, την πολιτική και τη θρησκεία σημάδεψε την ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο δημιουργισμός ξαναγεννιέται περιοδικά. Σήμερα κρύβεται κάτω από το μανδύα του ευφυούς σχεδιασμού.

Ηδη από το 1999 ο κυβερνήτης Τζωρτζ Γ. Μπους, υποψήφιος τότε για την προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών, υποσχόταν ότι σε περίπτωση εκλογής του το 2000 η ιστορία της Γενέσεως θα διδασκόταν ταυτόχρονα με τη Θεωρία της Εξέλιξης. Δικαιολογούσε αυτή τη θέση του από την ανησυχία που τον διακατείχε, έτσι ώστε να αποκτήσει η εκπαίδευση στα δημόσια σχολεία μια ηθική βάση. Πριν από αυτόν, ο Ρόναλντ Ρέιγκαν δήλωνε ήδη τον Μάρτιο του 1981 ότι «η Θεωρία της Εξέλιξης είναι μόνο μια επιστημονική θεωρία, μια θεωρία την οποία η επιστημονική κοινότητα δεν θεωρεί πλέον τόσο αλάθητη όσο τη θεωρούσε άλλοτε. Σε κάθε περίπτωση, εάν αποφασίσουμε να τη διδάξουμε στα σχολεία, πιστεύω ότι πρέπει επίσης να διδάξουμε τη βιβλική ιστορία της Δημιουργίας». Για πολιτικούς λόγους, το ζήτημα του δαρβινισμού δεν σταμάτησε να δηλητηριάζει τους εκπαιδευτικούς και πανεπιστημιακούς αμερικανικούς κύκλους.

Μία επίθεση των φονταμελιστικών προτεσταντικών κύκλων εναντίον της διδασκαλίας της Θεωρίας της Εξέλιξης στα δημόσια σχολεία ακολούθησε την επανεκλογή του Τζωρτζ Γ. Μπους τον Νοέμβριο του 2004. Έτσι, τον Ιανουάριο του 2005 τα Σχολικά Συμβούλια Εκπαίδευσης του Ντόβερ, μιας μικρής πόλης της Πενσυλβανίας, συνιστούσαν στους καθηγητές Βιολογίας, εφόσον επιθυμούσαν να αναφερθούν στο θέμα της Εξέλιξης, να διαβάσουν επίσης στους μαθητές τους ένα προοίμιο με το οποίο θα δηλώνουν ότι δεν είναι παρά μια θεωρία και όχι ένα γεγονός. Στην προεκλογική εκστρατεία του Νοεμβρίου του 2008 το κόμμα των Ρεπουμπλικανών είχε ανάλογες θέσεις.

Ο D. Lecourt είναι φιλόσοφος, καθηγητής στο πανεπιστήμιο Παρίσι 7 και συγγραφέας του βιβλίου *Η Βίβλος και ο Δαρβίνος*.

Η Δίκη του Πιθήκου

Αυτή η αμερικανική ιδιαιτερότητα θέτει ξαφνικά, όσον αφορά το θέμα της διδασκαλίας της δαρβινικής Θεωρίας της Εξέλιξης στο σχολικό σύστημα, το ζήτημα των σχέσεων που πιθανόν προκύπτουν σε μια μοντέρνα και δημοκρατική κοινωνία ανάμεσα στη θρησκεία, την επιστήμη και την πολιτική. Φαίνεται λοιπόν ότι, κάτω από την πίεση των γονέων που συμμετέχουν στα σχολικά συμβούλια σε νομαρχιακό επίπεδο, οι καθηγητές, σε όλη την επικράτεια διστάζουν να διδάξουν τη Θεωρία της Εξέλιξης, παρόλο που αυτή κατέχει θέση κλειδί σε πολυάριθμους τομείς τής βιολογίας. Οι σύλλογοι των καθηγητών Βιολογίας και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα φοβούνται και ανησυχούν. Στις 4 Μαρτίου του 2005 ο πρόεδρος της Αμερικανικής Ακαδημίας Επιστημών Bruce Alberts δημόσια εξέφρασε την ανησυχία του για το γεγονός ότι «ένα από τα θεμέλια της σύγχρονης επιστήμης σήμερα απειμπολείται ή μάλλον εξοστρακίζεται από τα μαθήματα της επιστήμης». Αυτή η επίθεση εγγράφεται στην προέκταση της ιστορίας των εμπαθών και αμφιλεγόμενων σχέσεων που διατηρούν οι Ηνωμένες Πολιτείες με το δαρβινισμό. Το πρώτο επεισόδιο έλαβε χώρα το 1925, με τη *Δίκη του Πιθήκου*. Ένας 25χρονός νέος καθηγητής, ο Τζον Τόμας Σκοουπς (John Thomas Scopes), υπό την προστασία της Αμερικανικής Ένωσης Πολιτικών Ελευθεριών, οδηγήθηκε χωρίς κανένα δισταγμό στα δικαστήρια στην πολιτεία του Τεννεσσή, για παραβίαση του νόμου ο οποίος από τον προηγούμενο χρόνο απαγόρευε τη διδασκαλία της Εξέλιξης στα δημόσια σχολεία. Σύμφωνα με το νόμο αυτόν, ο δαρβινισμός θεωρούνταν αντίθετος με την ιστορία της Γενέσεως, και επομένως αντίθετος με τις αξίες της αμερικανικής κοινωνίας. Ύστερα από μια καλά ενορχηστρωμένη εκστρατεία, το κείμενο που υιοθετήθηκε έγινε σύμφωνα με ένα μοντέλο που ήταν ή που θα αποτελούσε το πρότυπο προς μίμηση στην Αλαμπάμα, το Τέξας, τη Βόρεια Καρολίνα, συνολικά σε μια δωδεκάδα Πολιτειών που αποτελούσαν τη *Βιβλική Ζώνη*

Η δίκη είχε πάρει μορφή πραγματικής παράστασης με την αντιπαράθεση δύο προσωπικοτήτων, οι οποίες αποτελούσαν τα σύμβολα τής τότε αμερικάνικης πολιτικής, του ελευθερόφρονου δικηγόρου Κλάρενς Σιούαρντ Ντάρροου (Clarence Seward Darrow), συνηγόρου υπεράσπισης του νεαρού καθηγητή, και του εισαγγελέα Ούλλιαμ Τζέννινγκς Μπράιαν (William Jennings Bryan), ο οποίος είχε οριστεί από την Πολιτεία του Τεννεσσή, τρεις φορές άτυχου υποψήφιου για τον Λευκό Οίκο, λαμπρού Ευαγγελιστή και μεγάλου εχθρού του δαρβινισμού.

Στο τέλος της δίκης η μοντέρνα και προοδευτική Αμερική, η οποία είχε αποδεχτεί τη Θεωρία της Εξέλιξης, πίστεψε ότι είχε νικήσει χάρη στην ειρωνική ζέση του Ντάρροου. Ο Σκόουπς καταδικάστηκε να πληρώσει ένα μικρό πρόστιμο, και ο Μπράιαν υπέκυψε λίγες μέρες μετά τη δίκη από καρδιακή προσβολή. Οι αντιεξελικτικοί νόμοι ακυρώθηκαν ο ένας μετά τον άλλο πριν το Ανώτατο Δικαστήριο λάβει την τελική του απόφαση κατά των υποστηρικτών τους.

Έτσι η όλη υπόθεση έμοιαζε να έχει οδηγηθεί οριστικά σε ήττα των φονταμενταλιστών. Επρόκειτο όμως για λανθασμένη εντύπωση, όπως έκπληκτοι ανακαλύπτουμε στις αρχές του 1980. Οι υποστηρικτές της πουριτανικής πλειοψηφίας, τους οποίους ενθαρρύνει ο Ρόναλντ Ρέιγκαν, προκαλούν ένα νέο αντιεξελικτικό νομοθετικό κύμα. Σύμφωνα με τους νόμους που ψηφίστηκαν σε μια δωδεκάδα Πολιτείες, δεν απαγορεύεται η διδασκαλία της Θεωρίας της Εξέλιξης αλλά επιτρέπεται να διδάσκεται μόνον ως υπόθεση ισότιμης επιστημονικής αξίας με την αφήγηση της Γενέσεως, που και αυτή επίσης θεωρούνταν επιστημονικό κείμενο. Από εδώ λοιπόν προήλθε η απίστευτη *επιστήμη της Δημιουργίας*, η οποία μεθοδικά αναπτύχθηκε στο πλαίσιο ενός Ινστιτούτου Έρευνας της Δημιουργίας στο Σαν Ντιέγκο, βασίζεται σε μια κατά γράμμα ανάγνωση της Βίβλου και διαδίδεται από βιβλία, εγχειρίδια, ιστοσελίδες, ραδιοφωνικά προγράμματα, κανάλια της τηλεόρασης, συμπεριλαμβανομένου και του δικτύου Christian Broadcasting Network (Χριστιανικό Δίκτυο).

Ο κύριος στόχος των στρατευμένων στην αντιδαρβινική μάχη φονταμενταλιστών είναι να παρακάμψουν την πρώτη τροπολογία του αμερικανικού Συντάγματος, που απαγορεύει στο κράτος να καταστήσει επίσημη μια θρησκεία. Ανακαλύπτουμε έτσι ότι σε αυτή την περίπτωση το αντιεξελικτικό κίνημα, χωρίς να το πάρει είδηση κανείς, εξάπλωσε την επιρροή του από την εποχή της Δίκης του Πιθήκου. Πράγματι δεν έχει περιοριστεί μόνο στον παραδοσιακά γεωργικό Νότο, αλλά εφεξής οι οπαδοί τους στρατολογούνται και στις πιο μοντέρνες Πολιτείες του Νότου, καθώς και σε στρώματα του πληθυσμού που διαθέτουν επιστημονικό δίπλωμα.

Μια νέα πολύκροτη δίκη εκτυλίσσεται από τις 7 έως τις 14 Δεκεμβρίου 1981 στο Λιτλ Ρόκ, στην πολιτεία του Άρκανσο. Ο παλαιοντολόγος Στίβεν Τζέυ Γκουλντ (Stephen Jay Gould) είναι επικεφαλής της αντεπίθεσης των βιολόγων και όλων των υπερασπιστών των πνευματικών ελευθεριών. Πολλοί από τους εμπειρογνώμονες που κλήθηκαν από το δικαστή Ουίλλιαμ Ρ. Όβερτον (William R. Overton), ή κυρίως από εκείνους που κλήθηκαν από το ACLU (Αμερικανική Ένωση Πολιτικών Ελευθεριών), μια μεγάλη οργάνωση για τα δικαιώματα του πολίτη, κατέδειξαν ότι η επιστήμη της Δημιουργίας στην πραγματικότητα δεν είναι παρά *μεταμφιεσμένη θρησκεία*.

Η Θεωρία της Εξέλιξης διδάσκεται μόνο σαν υπόθεση

Έτσι μόνον το 1987, και ύστερα από οξείες επιστημολογικές και πολιτικές μάχες, το Ανώτατο Δικαστήριο θα αποφασίσει ότι αυτή η *επιστήμη* δεν είναι τίποτε άλλο από συγκαλυμμένη θρησκεία, που προωθεί συγκεκριμένη ερμηνεία των ιερών κειμένων, η οποία δεν είναι καν αποδεκτή από το σύνολο των προτεσταντικών εκκλησιών και αντιμετωπίζεται με εχθρότητα από την Καθολική Εκκλησία καθώς επίσης και από τις ισραηλιτικές αρχές. Οι δικαστές λοιπόν αποφασίζουν ότι η εισαγωγή

αυτού του δόγματος στα σχολικά προγράμματα αντιτίθεται στο πρώτο άρθρο του συντάγματος.

Δέκα χρόνια αργότερα τα επιχειρήματα έχουν αλλάξει σημαντικά. Η επιστήμη της δημιουργίας διατηρεί τους οπαδούς της. Έχει κατακτήσει ακόμα και τον ισλαμικό κόσμο, όπως μαρτυρεί *Ο Άτλας της Δημιουργίας*, (Δεκέμβριος 2006) του Τούρκου Harun Yahya (Χαρούν Γιαχιά), ο οποίος παγκοσμίως διατίθεται σε χιλιάδες δεκάδες αντίτυπα το έτος 2007. Πολυάριθμοι φονταμενταλιστές όμως υιοθέτησαν ένα πιο εκλεπτυσμένο δόγμα: αυτό του *ευφυούς σχεδιασμού* που ισχυρίζονται ότι εκδηλώνεται στην εξελικτική πορεία ήδη από το μοριακό επίπεδο. Αποδέχονται όλη τη σύγχρονη βιολογία, ή σχεδόν όλη, αλλά την επανερμηνεύουν εκ θεμελίων προσδίδοντάς της έναν απολύτως τελεολογικό χαρακτήρα. Σκοπεύουν με τον τρόπο αυτό να επιβάλουν στη δημόσια εκπαίδευση μια εκδοχή της Εξέλιξης πού ρητά αναφέρεται στη *Φυσική θεολογία*, η οποία δημοσιεύτηκε το 1802 από τον Ουίλλιαμ Πέιλυ, και την οποία πρόσφατα επανεξέδωσαν, διανοημένη με αναφορές στο έργο τους και πληροφορίες για τις ιστοσελίδες που αναφέρονται σε αυτά τα ερωτήματα.

Θρησκεία και καταγωγή

Περίεργη παλινδρόμηση. Ο ίδιος ο Δαρβίνος σε πολύ νεαρή ηλικία είχε διαβάσει αυτό το έργο αλλά διαχώρισε τη θέση του για να μπορέσει να σκεφτεί το μέρος που η θεωρία του προσδίδει στο *τυχαίο των παραλλαγών*. Μερικοί φυσιοδίφες που είχαν εκπαιδευτεί στη φυσική θεολογία προσπάθησαν από την πλευρά τους να ενσωματώσουν τη Θεωρία της Εξέλιξης σε μια θεώρηση της φύσης, σύμφωνα με την οποία είναι ο Θεός που «κυβερνά» την πορεία της. Ανάμεσα τους οι πλέον ενεργοί, όπως ο Αμερικανός βοτανολόγος Άσα Γκρέν, εντόπιζαν τη Θεία παρέμβαση κατά τη διάρκεια της μυστηριώδους διαδικασίας της εμφάνισης των παραλλαγών, τις οποίες ο Δαρβίνος παραδεχόταν ότι τις απέδιδε στην *τύχη*, αφού δεν γνώριζε από που προκύπτουν. Δίπλα σε όλους εκείνους πού τον απέρριπταν κατηγορηματικά και τον έστελναν στα τάγματα είχαν πράγματι υπάρξει γύρω από τον Δαρβίνο και χριστιανοί εξελικτιστές, οι οποίοι δεν ήθελαν να συμμεριστούν την ιδέα του Άγγλου παλαιοντολόγου και ζωολόγου Τόμας Χάξλυ όπως και του ρεσβυτεριανού από το Πρίνσετον Charles Hodges (Τσαρλς Χόντζες), οι οποίοι στο ερώτημα «τι είναι ο δαρβινισμός;» απαντούσαν το 1874, ο ένας για να τον συγχαρεί, ο άλλος για να τον αποδοκιμάσει: «Πρόκειται για αθεϊσμό».

Το επίκεντρο όλων αυτών των συζητήσεων παραμένει και σήμερα το ίδιο: πολύ περισσότερο και από το σύμπαν ή τη ζωή τελικά είναι ο άνθρωπος. Και εντέλει εξαιτίας του ανθρώπου υπάρχει μια παγιωμένη σύγκρουση ανάμεσα στην επιστήμη και τη θρησκεία. Από την εποχή του Δαρβίνου αυτή η σύγκρουση γνώρισε οξυτάτες φά-

σεις αλλά και στιγμές ηρεμίας ή συμβιβασμών. Κάθε φορά που κάποιος, όπως πολλοί εξελικτικοί ακτιβιστές, ήθελε να υποστηρίξει ότι η Θεωρία της Εξέλιξης *αντικρούει* τα θρησκευτικά δόγματα, πάντα είχε ως αποτέλεσμα να προκαλεί σαν αντίδραση την καταγγελία του δαρβινισμού ως πηγή ανηθικότητας. Αλλά και ο ισχυρισμός ότι μπορεί να επιβληθεί ένα είδος κατάπαυσης του πυρός, δηλαδή μια ειρηνική διευθέτηση ή ένα σύμφωνο συγκυριαρχίας ανάμεσα στην επιστήμη και τη θρησκεία, όπως υποστήριζε ο Γκουλντ, δεν είναι διόλου πειστικό.

Δεν θα ήταν καλύτερα να δεχθούμε ότι οι όροι της σύγκρουσης προέρχονται μάλλον από μια πολύ βαθιά παρανόηση; Η θρησκευτική σκέψη, με τα θεσμικά της στηρίγματα και τις θεολογικές της εκφράσεις, εμφανίζεται σαν να είναι εκείνη η οποία ορίζει ως το κατεξοχήν αντικείμενο της την *προέλευση*. Πρόκειται όμως για μια φαντασιακή προέλευση: για την πραγματικά ανθρώπινη *γενεαλογία*, αυτή τη φανταστική γενεαλογία στην οποία ο καθένας κεντάει τα δικά του σχέδια μέχρι παραληρήματος· και χάρις στην οποία επιπλέον διαμοιράζονται οι γενεές –και οι κληρονομιές– και για την οποία τελικά τα ανθρώπινα όντα είναι ικανά να προσφέρουν και τη ζωή τους. Σε αυτά τα ερωτήματα οι διάφοροι θεολογικοί λόγοι προσφέρουν απαντήσεις και τα ανθρώπινα όντα με ευγνωμοσύνη ή ενθουσιασμό εμπιστεύονται αυτό ή το άλλο «είδωλο» που τους προτείνουν, ανάλογα με το πού έτυχε να γεννηθούν στην Αγγλία, στη Γαλλία ή στην Αμερική... Αυτές οι απαντήσεις τούς προστατεύουν από το αβάστακτο ερώτημα που θέτει την ταυτότητά τους σε δοκιμασία: στη δοκιμασία του αβέβαιου νοήματος της ζωής ή, αν θέλετε, της *οντότητάς* τους, εκείνης δηλαδή που ενσαρκώνει τον ίδιο το θάνατό μας.

Δημιουργική νοημοσύνη

Πιο συντείο από τους προκατόχους τους, οι υποστηρικτές του *ευφυούς σχεδιασμού*, πανεπιστημιακοί προερχόμενοι από κάθε επιστημονικό τομέα, ανάμεσά τους και βιολόγοι, αρνούνται να θεωρηθούν *νέοι δημιουργιστές*. Επιχειρούν ωστόσο να αποδείξουν ότι η ίδια η Θεωρία της Εξέλιξης –εάν απαλλαγεί από κάθε «μεταφυσικό νατουραλισμό»– αποκτά προϋποθέσεις που συμφωνούν με την ιδέα ενός *έξυπνου σχεδιασμού* και με την *ύπαρξη κάποιου σχεδιαστή*. Πάνω σε αυτή την αντίληψη διοργανώνουν συζητήσεις που τις θέλουν δημόσιες με αναγνωρισμένους διανοούμενους και επιτυγχάνουν να δημοσιεύονται οι θέσεις τους στους καλύτερους ακαδημαϊκούς εκδοτικούς οίκους. Το κέντρο της επιχειρηματολογίας τους εδράζεται στην πολυπλοκότητα και την ποικιλομορφία του ζώντος, η οποία δεν είναι δυνατόν να εξηγηθεί από μια *ευφυή εξέλιξη δαρβινικού τύπου*, δεδομένης της θαυμαστής προσαρμογής της στο περιβάλλον της. Κλασικό παράδειγμα: ο οφθαλμός και η όραση. Πρόσφατο παράδειγμα: οι μυριάδες των πρωτεϊνών του κύτταρου και οι αλληλοεξαρ-

τώμενες λειτουργίες τους. Ένας παρόμοιος μηχανισμός, επιμένουν, προϋποθέτει την ευφυΐα κάποιου μηχανικού. Και δεν διστάζουν να επαναπροσδιορίσουν την επιστήμη εγκαταλείποντας την ιδέα με την οποία η επιστήμη συνδέεται: το φυσικό αίτιο του φυσικού φαινομένου. Το πρώτο μάθημα που αποκομίζουμε από αυτό το συνεχές δράμα είναι ότι έχουμε μεγάλο κέρδος όταν δεν συγχέουμε τις αξίες της επιστήμης, της πολιτικής και της θρησκείας. Η επιστήμη δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη θρησκεία όταν αφορά το νόημα της ανθρώπινης ζωής και τη σωτηρία της ψυχής, σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς ορισμένων εξελικτικών επιστημονιστών που υπερασπίζονται μια υλιστική αντίληψη η οποία περιορίζει τον άνθρωπο. Έτσι, όταν πρόκειται για τη δημιουργία νέων γνώσεων, η θρησκεία δεν μπορεί να αντικαταστήσει την επιστήμη ούτε να την υποτάξει στο δικό της δόγμα.

Ο ευρωπαϊκός δημιουργισμός επιτίθεται στην εκπαίδευση

Κείμενο από το περιοδικό *La Recherche*

«Ο πρώτος στόχος των σύγχρονων δημιουργιστών είναι η εκπαίδευση», κατήγγειλε τον Ιούνιο του 2007 ο Γάλλος βουλευτής Γκυ Λεγκάνιε σε μια έκθεση του που αναφέρει τους κινδύνους τους οποίους περικλείει η διδασκαλία του δημιουργισμού στην εκπαίδευση. Αυτή η έκθεση, την οποία υιοθέτησε το Συμβούλιο της Ευρώπης, υπογραμμίζει τις πρόσφατες ευρωπαϊκές εκδηλώσεις των δημιουργιστών. Η αρχή έγινε από την επίθεση που διεξήγαγε στις αρχές του 2007 ο Τούρκος Χαρούν Γιαχιά: πολυάριθμα ευρωπαϊκά σχολεία και σχεδόν όλα τα γαλλικά λύκεια έλαβαν ένα βιβλίο του που τιτλοφορείται *Ο άτλας της δημιουργίας*, μέσω του οποίου αυτός ο φονταμενταλιστής μουσουλμάνος καταγγέλλει ότι «η πλάνη της Θεωρίας της Εξέλιξης είναι η πηγή όλων των δεινών του 20ού αιώνα». Η επίθεση αυτή δεν αποτελεί μεμονωμένη περίπτωση. Οι παρατηρήσεις που διατύπωσε το 2006 ο Πολωνός Υπουργός Μιρόσλαβ Οζεχόφσκι το καταμαρτυρούν: «Η Θεωρία της Εξέλιξης είναι ένα λάθος που έχει νομιμοποιηθεί σαν να πρόκειται για κοινή αλήθεια: δεν πρέπει να διδάσκεται ένα ψέμα». Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και η Υπουργός Εκπαίδευσης της Σεργίας Λιλιάνα Κόλιτς, η οποία εξαναγκάστηκε το 2004 σε παραίτηση επειδή είχε διατάξει τους διευθυντές των σχολείων να εγκαταλείψουν τη διδασκαλία της Θεωρίας της Εξέλιξης εφόσον δεν αναφέρονταν επίσης οι θέσεις των δημιουργιστών. Στη Γερμανία οι καθηγητές Βιολογίας ενός λυκείου του Κρατιδίου της Έσσης διδάσκουν στους μαθητές ήδη από το 2007 ότι ένας δημιουργός βρίσκεται στην αρχή της γένεσης των διαφορετικών ειδών ζώων. Όταν οι γονείς των μαθητών κάλεσαν το Υπουργείο Παιδείας της Έσσης να δώσει εξηγήσεις, το Υπουργείο έκρινε ότι δεν υπάρχει παράβαση των σχολικών προγραμμάτων.